

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Алекситимія як фактор виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами»
здобувачки ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія
Савельської Ірини Володимирівни

1. *Актуальність теми дисертації*

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щорічно від самогубства гине близько одного мільйона людей, що становить середній показник смертності 16 на 100 000 осіб або одну смерть кожні 40 секунд. Водночас кількість спроб самогубства, за оцінками ВООЗ, є приблизно в 20 разів вищою за кількість завершених самогубств. З огляду на серйозні наслідки ризикової поведінки, здатність прогнозувати суїцидальний ризик залишається одним із найважливіших завдань для фахівців в галузі охорони здоров'я. Основна мета полягає у своєчасному виявленні цього ризику та його запобіганні. Дослідження факторів, що передують суїцидальній поведінці, вказують на складність прогнозування через взаємодію численних факторів та їхніх комбінацій, що можуть призводити до суїцидальних намірів та дій. Незважаючи на наявні методи, інструменти оцінки суїцидального ризику й наразі залишаються недосконалими для практичного використання, що підкреслює необхідність комплексного підходу: діагностика має проводитись шляхом повного психологічного та психіатричного обстеження. Значна кількість людей із діагнозом депресії не виявляє суїцидальної поведінки, що підкреслює важливість врахування інших аспектів, зокрема реактивності пацієнта — специфічних реакцій на зовнішні подразники, які можуть свідчити про схильність до суїцидальних дій. Це свідчить про те, що зв'язок між депресією та суїцидальною поведінкою є складним і не завжди достатньо стабільним або предикативним для точного прогнозування ризику. Таким чином, для оцінки суїцидального ризику важливо зосереджуватися не лише на діагнозі депресії, але й на інших психологічних і поведінкових особливостях пацієнта. Перераховані вище предиктори ризику не дають повної картини вираженості ризикової поведінки, отже, є потреба в додаткових, відповідних

факторах впливу та розуміння механізму переходу від контрольованого емоційного стану до ризикової поведінки та суїцидальних актів. Алекситимія була визнана одним з важливих факторів, що сприяє розвитку суїцидальності та агресивності. Люди з алекситимією часто мають труднощі з ідентифікацією та вербалізацією своїх емоційних переживань. Така нездатність описати власний емоційний стан може призводити до порушень у регуляції поведінки у відповідь на емоційні переживання. На сьогоднішній день у науковій спільноті відсутня єдина думка щодо типів і причин алекситимії. Однією з провідних теорій її походження є гіпотеза про порушення процесу менталізації. Дефіцит менталізації, тобто здатності усвідомлювати й інтерпретувати як власні, так і чужі емоційні стани, розглядається як центральний чинник у розвитку алекситимічних труднощів. Отже, незважаючи на значну кількість клініко-психологічних, клінічних та експериментальних досліджень, присвячених окремим аспектам суїцидальних предикторів та самодеструктивної поведінки, проблема точного прогнозування ризику самогубства залишається надзвичайно актуальною та вимагає подальшого наукового вивчення. Таким чином, актуальність дисертаційного дослідження визначається необхідністю побудови концепції, яка б більш широко описувала взаємозв'язки між факторами впливу на ризик виникнення суїцидальної поведінки та розробки напрямків вирішення проблеми надання вчасної психологічної допомоги з метою уникнення смертельних наслідків ризикової поведінки.

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради КІСПП (протокол № 7 від 28.02.2020) та уточнено на засіданні Вченої ради КІСПП (протокол №3 від 18.11.2021).

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дослідження виконано у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри клінічної психології та в межах науково-дослідницької теми «Психодіагностика якості життя в сучасному українському суспільстві (НДР 0121U110751).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням. Основні результати, що виносяться на захист, отримані авторкою самостійно.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Дисертаційна робота містить повні та строгі доведення всіх наукових результатів. Матеріали дисертації апробовано на 5 міжнародних наукових конференціях. Результати, наведені в дисертації, опубліковано в 4 наукових статтях, з яких всі віднесено до переліку наукових фахових видань України.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

У дисертаційній роботі:

- поглиблено уявлення про психологічні механізми суїцидальних ризиків у пацієнтів з депресивними розладами: виявлено зв'язок між алекситимією та ризиком суїцидальної поведінки, що дозволяє більш точно оцінювати ймовірність суїцидальних намірів у пацієнтів;
- подальшого розвитку набули концептуальні ідеї про природу та етіологію нерегульованої, імпульсивної агресії у розрізі її сполученості з алекситимією;
- акцентовано увагу на необхідності удосконалення системи диференційної діагностичної роботи, що дозволяє визначати потенційно небезпечні симптоми суїцидальних намірів у пацієнтів з депресивними розладами;
- вперше встановлено кореляційні зв'язки між порушенням менталізації, алекситимією та агресією, що має імпульсивний характер: дослідження демонструє, що ці фактори є взаємопов'язаними та можуть підвищувати ризик суїцидальних дій у пацієнтів;
- вперше експериментально підтверджено одночасний вплив кількох змінних на суїцидальну поведінку: дослідження встановило зв'язок між порушенням менталізації, алекситимією, агресією та суїцидальними ризиками, що дозволяє розглядати ці фактори як симптомокомплекс для прогнозування та профілактики суїцидальних дій.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Савельєва, І. (2020). Проблема вивчення питання специфічності взаємозв'язку агресії та імпульсивності. *Науковий журнал з соціології та психології «Габітус»*, (18/2), 99-104. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.18.2.18>
2. Завязкіна, Н., Савельєва, І. (2021). Вплив порушення процесу менталізації на прояви імпульсивності у осіб з алекситимією. *Науковий журнал з соціології та психології «Габітус»*, (25), 113-118. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.25.19>
3. Савельєва, І. (2022). Психічний біль як прогностичний фактор ризику скоєння самогубства. Менталізація психічного болю. *Київський журнал сучасної психології та психотерапії*, (4), 87-96. <https://doi.org/10.48020/10.48020/mppj.2022.02.08>
4. Савельєва, І. (2024). Алекситимія та її зв'язок з суїцидальним ризиком. *Київський журнал сучасної психології та психотерапії*, (6), 87-96. <https://doi.org/10.48020/mppj.2024.01.04>

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

1. Савельєва, І. (2020). Суїцидальні думки як індикатор суїцидальної поведінки. Роль суїцидальних думок. Психодіагностика в Україні: сучасність та майбутнє: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (9-10 жовтня 2020 р.). Київ, 31-32.
2. Савельєва, І. (2020). Сучасні проблеми оцінки суїцидальних ризиків при депресивних станах. Внутрішній світ особистості: матеріали X ювілейної міжнародної науково-практичної конференції (5-6 листопада 2020 р.). Ніжин, 149-151.
3. Савельєва, І. (2021). Порушення процесу перших стосунків дитини з оточуючим середовищем як фактор формування агресії та депресивних станів. *Science of post-industrial society: Globalization and transformation processes. International*

scientific and practical conference (4 червня 2021 р.). Вінниця, 324-326.
<https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.06.2021.063>

4. Савельєва, І. (2023). *Захисна роль вторинної алекситимії при тривалому дистресі*. Війна та мир: психологія на службі людини: матеріали науково-практичної конференції (23 квітня 2023 р.). Київ, 89-90.
5. Савельєва, І. (2023). *Алекситимія – комунікативна складність суїцидальних осіб повідомити про психічні страждання*. Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. (15 лютого 2023 р.). Кам'янець-Подільський, 167-169.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Наукове значення полягає у визначенні ключових феноменологічних особливостей алекситимії та її впливу на формування неконтрольованої, деструктивної агресії. У роботі теоретично обґрунтовано зв'язок між наявністю алекситимічних і агресивних проявів та ймовірністю суїцидального ризику у пацієнтів із депресивними розладами, а також розкрито психологічні механізми, що сприяють формуванню такого ризику.

9. Практична цінність результатів дослідження.

Практична цінність полягає у дослідженні полягає у тому, що емпірично виокремлено найбільш ефективні психодіагностичні засоби виявлення ризику суїцидальної поведінки у хворих на депресію, що можуть використовуватись на діагностичному етапі роботи з такими пацієнтами.

10. Впровадження результатів із зазначенням конкретних підприємств або галузі, де вони були впроваджені.

Впровадження результатів здійснювалося на базі Інституту нейрохірургії імені А.П.Ромоданова НАМН України, у практичній роботі ТОВ «Психодіагностичний центр», у центрі медико-психологічної реабілітації КНГПКОР «Обласне психіатричне наркологічне медичне об'єднання».

11. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

Дисертацію заслухано та обговорено на засіданні кафедри клінічної психології Київського інституту сучасної психології та психотерапії (протокол № 3 від 11 жовтня 2024 року). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

Дисертація Савельєвої Ірини Володимирівни «Алекситимія як фактор виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами» є завершеною науковою працею в рамках поставлених задач.

На основі вищесказаного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Алекситимія як фактор виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

2. Дисертація відповідає спеціальності 05 «Психологія» (галузь знань 053 «Психологія»).

Головуюча на засіданні –

Доктор психологічних наук, ст.н.співроб.
завідувачка кафедри клінічної психології

 Ірина ЛИСЕНКО

Секретар засідання

PhD, доктор філософії у галузі психології
доцент кафедри клінічної психології

 Тетяна РЯХОВСЬКА